

Tartalom

Maár Tiborné

Presztízsvizsgálat 2

Mrázik Julianna

Hallgatók és végzetek nyelvismerete az Európai Unió 2001-es
White Paper-je tükrében 8

Rohály János

Allegória – dialógus – pedagógia 13

Reisz Terézia

A cigány tanulókat segítő pedagógus-továbbképző program 27

Maár Tiborné
PTE TKI,
pedagógia szakos hallgató

Presztízsvizsgálat

A pedagógus szakma megítélése 2002-ben

Minden ember számára nagyon fontos szűkebb és tágabb környezetének véleménye, megbecsülése, mely alakítja személyiségét, énképét. Többek között ezért fontos a foglalkozások megítélésének kérdése is, a társadalmi környezet elismerésének kivívása ezen a téren.

Az ún. „foglalkozáspresztíz” a foglalkozások hierarchiába rendezését jelenti, amely a társadalmilag előnyös helyzet és hatalom valamilyen formájaként fogható fel, de olyan hatalomként, amely inkább szimbolikus, mintsem politikai vagy gazdasági természetű. Ez az egyénnek arra való képességét jelenti, hogy céljainak elérése érdekében értékeket aknázzon ki. A presztízshierarchia lényege csak viszonyulási helyzetekben ragadható meg, ahol a résztvevők például:

- tisztelik a felettük állókat, keresik, sokra tartják a velük való kapcsolatot,
- a velük egyenlőket elfogadják társként,
- általában lenézik az alattuk állókat.

Azok a módozatok, melyek kialakulnak a presztízszimbolikus jellege folytán, a résztvevők számára kedvező feltételeket teremthetnek, alapot nyújthatnak a befolyásolásra, módot adhatnak ízlések, stílusok kialakítására, s mindez már konvertálható gazdasági és politikai előnyökre is, s ezek felhasználhatók a presztízsz további növelésére. Fontos jellemző, hogy bárhol és bármilyen módon juttatja valaki kifejezésre presztízst egy társadalmi viszonylatban, ehhez mindig szüksége van a többiek cinkosságára, vagyis a presztízshierarchia mindig társadalmilag konstruált realitás. A hétköznapi szóhasználatban a foglalkozáspresztíz általában anyagi és erkölcsi (társadalmi) megbecsülést jelent.

A kutatás célja

A pályát elhagyó pedagógusok egy részét az alacsony tanár-presztízsz is vezérli. Ezért Dél- és Nyugat-Magyarország Somogy, Tolna, Baranya és Győr-Moson-Sopron megyéiben vizsgáltuk meg, hogy mi a pedagógusok és más foglalkozások képviselőinek véleménye az egyes szakmák (és köztük a pedagógusok) társadalmi megbecsültségéről. Kutatásunk eredménye feltehetően megerősíti a korábbi vizsgálati eredményeket, miszerint a pályát elhagyók indokai között jelentős szerepet játszik az alacsony tanári, tanítói presztízsz.

A minta

Az alapsokaságot Kaposvár, Pécs, Szekszárd, Győr és környékének lakossága jelentette. A Pécsi Tudományegyetem Tanárképző Intézet pedagógia szakos II. éves csoportjának hallgatóit kivéve a véletlenszerűen kiválasztott minta a megkérdezettek foglalkozását tekintve az alábbi csoportosítást adta:

- iskolaigazgató 5 fő
- főiskolai tanár 5 fő

- tanító 15 fő
- orvos 10 fő
- könyvtáros 7 fő
- egyetemi hallgató 10 fő
- főiskolai hallgató 10 fő
- óvónő 10 fő
- tanár 35 fő
- mérnök 10 fő
- ápolónő 5 fő
- jogász 5 fő
- technikai dolgozó 10 fő
- középiskolás diák 26 fő
- pedagógia szakos hallgató 29 fő
- összesen: 192 fő

Az adatfelvétel módja

Az adatok felvételére önkitöltős kérdőívet használtunk, a résztvevőket felkerestük és tájékoztattuk vizsgálatunk céljáról és módjáról, biztosítottuk őket névtelenségükről. A kérdőív szövege a következő volt: „Kérem, hogy a következő foglalkozások társadalmi megbecsültségét jelölje x-szel az alábbi szám-skálán: 1= a leginkább megbecsült, ...10 = a legkevésbé megbecsült.” A kérdőív véleményezendő foglalkozásai a következők voltak:

foglalkozás	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
jogász										
orvos										
közgazdász										
mérnök										
újságíró										
gyógyszerész										
középiskolai tanár										
ált. iskolai tanár										
lelkész										
óvodapedagógus										
könyvtáros										
tanító										

A kutatás eredménye

A különböző szakmák képviselői részéről a társadalmi megbecsültséget illető értékelések összesítése után a rangsorolásokat, ill. a jellemző előfordulásokat az alábbiak szerint tekinthetjük át.

Az orvosok véleménye:

Az élre szinte valamennyien a közgazdászokat és a jogászokat helyezték, a mérnököket is saját maguknál magasabbra. Magukat a középmezőnybe, együtt a gyógyszerészekkel és az összes pedagógussal. Ezután következnek az újságírók, legalacsonyabb szintre a lelkészek és a könyvtárosok kerültek.

A mérnökök véleménye:

Szerintük az élen a jogászok és a közgazdászok, majd az orvosok és gyógyszerészek állnak, azután az újságírók, majd ők (a mérnökök) következnek, egy szinten a tanárok, lelkészek, könyvtárosok, majd a tanítók és óvodapedagógusok.

A jogászok véleménye:

Szerintük a legnagyobb megbecsültségük az orvosoknak van, aztán következnek a közgazdászok, utánuk a jogászok, majd a mérnökök, azután a pedagógusok, lelkészek, gyógyszerészek és újságírók.

Iskolaigazgatók véleménye:

Az élen a jogászok, orvosok, majd a közgazdászok és gyógyszerészek állnak, aztán az újságírók, tanárok, tanítók, a sor végén az óvónők és lelkészek.

Főiskolai tanárok véleménye (tanítóképző főiskola oktatói):

Szerintük a jogászok megbecsültsége a legnagyobb, azután egy szinten a közgazdászok és az újságírók, a középmezőnyben szerepelnek a mérnökök, majd az orvosok és a gyógyszerészek, a sor végén az összes pedagógus, majd a könyvtárosok és a lelkészek állnak.

Egyetemisták véleménye (közgazdász hallgatók):

A sor élén az orvosok állnak, azután a közgazdászok, mérnökök és jogászok, a gyógyszerészek a középmezőnyben, ezután az összes pedagógus, a lelkészek és az újságírók, a végén a könyvtárosok.

Főiskolai hallgatók véleménye (tanítóképző főiskolások)

Első helyre a jogászokat, majd az orvosokat, gyógyszerészeket sorolták, utána következtek a közgazdászok, mérnökök, lelkészek, azután a tanárok – érdekesség, hogy velük egy szinten a tanítók –, majd az óvodapedagógusok, újságírók, könyvtárosok.

Középiszkolai tanárok véleménye:

Első helyen a jogászok és a közgazdászok szerepelnek, utánuk az orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, majd a tanárok, tanítók, óvodapedagógusok, könyvtárosok. Érdekesség, hogy a középiszkolai tanárok alacsonyabb presztízstűnek tartják magukat, mint az általános iskolai tanárokat.

A tanítók véleménye:

Az élen a jogászok és a közgazdászok, utánuk az orvosok, majd a mérnökök, az újságírók, gyógyszerészek állnak, majd tanárok, tanítók, ezután lelkészek, óvodapedagógusok, könyvtárosok a sorrend.

Óvónők véleménye:

Szerintük legnagyobb a megbecsültségük a jogászoknak és a közgazdászoknak, aztán a sorrend: orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, újságírók, lelkészek, az összes pedagógus, a végén az óvodapedagógusok és a könyvtárosok.

Könyvtárosok véleménye:

Jogászok és orvosok az élen, azután közgazdászok, majd újságírók, mérnökök, gyógyszerészek, tanárok, lelkészek, óvodapedagógusok és tanítók, saját maguk a legvégén.

Ápolónők véleménye:

Fő helyen a jogászok és a közgazdászok, azután az orvosok, mérnökök, újságírók, sorban a pedagógusok, a végén a gyógyszerészek és lelkészek.

Középiszkolás diákok véleménye:

Első helyre a jogászok kerültek, másodikra a közgazdászok, aztán a mérnökök, középtájon az orvosok (érdekesség, hogy őket többen az élre, sokan középre, de a 26-ból 4-en

az utolsó helyre helyezték), ezután azonos szinten a könyvtárosok és a gyógyszerészek, majd a pedagógusok és a lelkészek következnek.

Technikai dolgozók véleménye:

Első helyen az orvosok állnak, azután a jogászok, közgazdászok, majd a mérnökök, utánuk sorban a gyógyszerészek, újságírók, lelkészek, tanárok, tanítók, óvodapedagógusok, a végén a könyvtárosok.

A pedagógia szakos hallgatók véleménye:

Első helyen a jogászok, azután a közgazdászok, majd orvosok, mérnökök, újságírók, gyógyszerészek, utánuk a tanárok, lelkészek, a végén együtt a tanítók, óvodapedagógusok, könyvtárosok állnak.

Összegzés

A megkérdezettek véleménye alapján a legnagyobb megbecsülésnek örvendő szakmát a jogászok képviselik. Ezután a közgazdászok, majd az orvosok következnek. A pedagógusok általában a sor utolsó harmadában helyezkednek el, egy-két kivételtől eltekintve.

Jellemző, hogy minél alacsonyabb iskolafokon tanít egy pedagógus, annál alacsonyabb a megbecsültsége. Érdekes, hogy saját magát majdnem mindenki hátrább sorolja, kivétel ez alól a tanítóképzős hallgatóh csoportja, akik a tanárokéval egyezően érzik leendő megbecsültségüket.

Az értékelésekben különleges volt a lelkészek helyzete, sokan nem tudták, hova helyezték őket, mindenféle besorolásban szerepeltek. Az alacsonyabb végzettségűek általában alacsonyabb helyre sorolták, a magasabb végzettségűek magasabbra.

Az életkor és a nemek alapján nem fedeztem fel különbséget az értékelésekben, az iskolai végzettségek szerint viszont igen, a kvalifikáltabb foglalkozásokat a magasabb végzettségűek értékelik többre, bár nagy eltérések nincsenek.

A megbecsültség anyagi oldalát tekintve érdekes összehasonlítást ad „A foglalkozások presztízse” című tanulmánykötet. Eszerint az 1996–1997-es bérek százalékos összevetésében:

(1996) Ha a tanár bérét 100%-nak vesszük, akkor az (%)

orvosé	142
mérnöké	159
közgazdászé	247
ügyészé	369
óvónőé	86
könyvtárosé	108
titkárnőé	127

(1997) Ha a mérnökét 100%-nak vesszük, akkor a (%)

közgazdászé	129
jogászé	137
orvosé	68
középiskolai tanaré	61
ált. iskolai tanaré	52

Az előbbi megállapítások egybevágznak az 1997-es „Jelentés a magyar közoktatásról” című kötet presztízsvizsgálataival, melyek szerint a magyar társadalom különbséget tesz a különböző tanári csoportok között, de ezek mindegyikét alacsony presztízsűnek tartja. Az elismertségük és az anyagi megbecsültségük közötti olló nagy. Egy 1996-os vizsgá-

lat szerint 11 foglalkozás közül a középiskolai tanárok a 6., az általános iskolaiak a 7., az óvodapedagógusok a 10. helyen álltak. Anyagi szempontból a közvélemény alulfizetettnek tekinti a pedagógusokat.

Ugyancsak e vizsgálat alapján a pedagógusok a legalacsonyabb presztízsűnek értékelik saját foglalkozásukat, a lelkes foglalkozását is magasabbra helyezik, még a középiskolai tanárok is.

Ami az életkori csoportokat illeti, minél idősebb valaki, annál inkább rokonszenvezik a pedagógusokkal, és annál inkább úgy látja, hogy a társadalom nem becsüli meg őket.

A 2000-es „Jelentés...” kötetben is szerepel egy vizsgálat az oktatás és a közvélemény viszonyáról. Ebből kiderül, hogy az emberek a különböző közfeladatok között az oktatást nem tartják különösen fontos kérdésnek. A legfontosabb szerintük az áruellátás és a tömegtájékoztató. Az a véleményük, hogy az oktatás színvonala nem változott az elmúlt években. Kevésbé tartják szükségesnek a rendszer belső fejlesztését, a pedagógusok életkörülményeinek javítását, új tankönyvek és tantervek kifejlesztését, iskolák építését, a tehetséges tanulók támogatását. Egy terület bír lakossági támogatással: az iskolák modern technikával való felszerelése. A 90-es évek elejéhez képest jelentős változás, hogy nőtt azoknak a száma, akik a pedagógusok anyagi elismerését rosszabbnak tartják, mint ami megilletné őket.

Egy szociológiai mélyinterjú eredményei

A pedagógia szakos hallgatók által (gyakorló pedagógusokkal) készített mélyinterjúkból a pedagógus-pálya megítéléséről a következő derült ki jellemzően:

A megkérdezett személyek saját egzisztenciális körülményeiket jónak tartják, de valószínűleg azok közepesek.

Azok a pedagógusok vannak jobb helyzetben, akiknek házastársai nem közalkalmazottak.

Sokan másod- és harmadállást vállalnak a megfelelő életszínvonal eléréséért, ill. fenntartásáért. Általában ők engedhetik meg maguknak azt, ami a többiek számára luxus: külföldi utazást, nyaralót, színházba, operába járást, stb.

A szabadidő mindenki számára egységesen kevés.

A pedagógusok munkájukkal kapcsolatban érzékelik, hogy szükség van rájuk, s azt is, hogy nem kellően megbecsültek.

Vannak, akik sérelmezik a szülők nagyobb fokú beleszólását az iskolai életbe, nekik negatív élményeik voltak ezzel kapcsolatban.

Napjainkban a tanári professzió kulcsszavai: minőség, hatékonyság (ebben az ellenőrzés, mérés, értékelés a lényeges szempont), az elszámoltathatóság (ami jelent szakmai, fenntartói, felhasználói kontrollt). Mindez a változó oktatási rendszerben, új kihívások, megnövekedett feladatok mellett jelentkezik. Éppen ezért napjainkban, a tanári felelősségi rendszer sokszínű változása mellett ellentmondásos próbálkozásnak látszik az új berendezés, mely által valószínűleg nem nő számottevően a pálya presztízse.

Feltehetően mindezek hozzájárulnak ahhoz, ami a vizsgálatokból egyértelműen kiderült: valamennyi pedagógus szakma ma is alacsony presztízsűértékű. Ezt a pedagógusok is érzik, és a más foglalkozásúak is. Sajnos egyelőre arra lehet következtetni, hogy a pedagógusi hivatás ezután sem lesz vonzóbb a fiatalok számára. Egyre kevesebben választják, ill. egyre többen hagyják el a pályát egy anyagilag és erkölcsileg jobban megbecsült szakmáért.

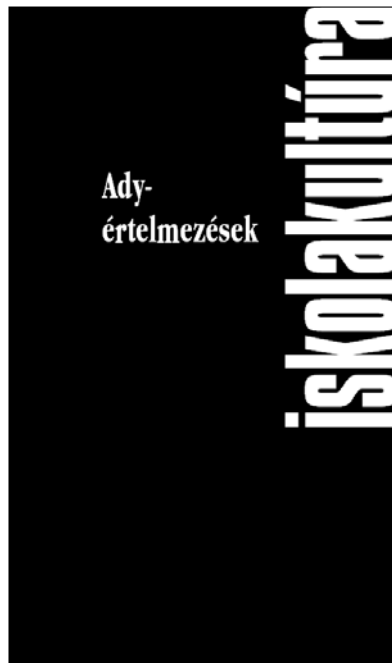
Ez azt is magával vonhatja, hogy a pedagógusképző intézetek nehéz helyzetbe kerülnek. Kénytelenek vonzóbb, magasabb presztízsű képzéseket elindítani, új karok szerveződnek, új szakok indulnak. Ha viszont a pedagógusképzésre sem lesz annyira szükség, akkor az egyetemi, főiskolai oktatók sorsa is nehezebbé válik. Ráadásul a jobb képesség-

gű diákok eleve nem a tanító- és tanárképzőkbe készülnek, s a jelentkezők amúgy is alacsonyabb száma miatt egyre alacsonyabb pontszámmal felvételt lehet nyerni. Így hosszú távon a képzés színvonala csökkenhet, s ezáltal a szakma megítélése a közeljövőben sem fog számottevően javulni.

*(A kérdőívek kitöltésében közreműködött: Ilia Krisztina,
Buri Antalné, Nagyné Gerencsér Barbara, Schiszlerné
Ortvein Rita)*

Abstract

It is important for everyone the opinion and appreciation of his surroundings. This research examined the prestige of educators among people of different professions as well as among educators themselves. We found that the lower the level of school where the educator teaches the lower the level of his appreciation. In this field it is unlikely to take place any quick improvement independantly of the changes in public education.

Az Iskolakultúra könyveiből